

РАСЛІНЫ Ў НАЦЫЯНАЛЬНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

Заноўская А.У., Алексіна А.У.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Наўроцкая І.В. – старшы выкладчык

Работа прысвечана даследаванню ролі раслін у нацыянальнай культуры Беларусі. У ёй разглядаецца значэнне раслін у фальклору, беларускай літаратуры, народнай медыцыне і філатэліі. Асаблівая ўвага надаецца сімвалічнаму зместу раслін, іх адлюстраванню ў творах беларускіх пісьменнікаў, а таксама ролі паштовых марак у папулярызацыі прыроднай спадчыны краіны.

Свет зёлак — найвялікшы цуд прыроды, наша гаючае багацце і царства прыгажосці. Кожная расліна ўяўляе сабой своеасаблівую фабрыку, у якой адбываецца сінтэз самых разнастайных рэдкіх і карысных для чалавека рэчываў. Многія лекавыя расліны прайшлі праз стагоддзі, дарылі здароўе дзясяткам пакаленняў. Яны трывала ўвайшлі ў сучасную медыцыну і па-ранейшаму працягваюць лячыць хворых. Хочацца, каб новыя пакаленні як мага больш ведалі і цікавіліся тым каштоўным, што дала нам прырода. А самае галоўнае, што назапашаныя стагоддзямі веды нашы землякі могуць атрымаць, чытаючы творы беларускіх паэтаў і пісьменнікаў.

Жыццё само па сабе з'яўляецца каштоўнасцю і важным дарам. Яно складаецца з дзвюх асноўных частак — чалавека і прыроды, што вызначаюць яго сэнс і асаблівасці. Прырода адыгрывае істотную ролю ў жыцці чалавека, таму што яна з'яўляецца крыніцай рэсурсаў і ўмоў для існавання. Яна даступная для назірання і вывучэння кожнаму. Чалавек з'яўляецца часткай прыроды, жыве ў ёй і выкарыстоўвае яе багацці, таму важна захоўваць і ахоўваць прыроднае асяроддзе. З даўніх часоў людзі вывучалі расліны, назіралі за іх уласцівасцямі і выкарыстоўвалі іх у паўсядзённым жыцці. Гэтая тэма застаецца актуальнай, таму што ўзаемадзеянне чалавека і прыроды працягвае мець значэнне ў сучасным свеце. Беларускія пісьменнікі і паэты звярталі ўвагу на сувязь чалавека і прыроды, што падкрэслівае важнасць гэтай праблематыкі ў літаратуры. Расліны — важная частка прыроды, без якой немагчыма ўявіць жыццё чалавека.

Самыя ж першыя звесткі выкарыстання зёлак дайшлі да нас са старых лячэбнікаў. Навукоўцы збіралі веды пра раслінны свет не толькі з навуковага пункту гледжання, але звярталі ўвагу і на духоўную культуру. У народных паданнях і легендах расліны займалі важнае месца. Цікава, што ў народзе выкарыстанне раслін надзяляецца і вышэйшым сэнсам. Часам гэтыя веды нібыта спадаюць з нябёс. На беларускім Палессі да гэтага часу расказваюць такую легенду. Ісус Хрыстос сыходзіў на нябёсы, а людзі вельмі прасілі, каб застаўся з імі. І Хрыстос пакінуў ім зёлкі. Бог стварыў 77 лекавых зёлак і даў чалавеку веды пра іх выкарыстанне. Людзі верылі, што расліны валодаюць магічнымі ўласцівасцямі. Зёлкі выкарыстоўваліся ў абрадах, замовах, народнай медыцыне. Яны служылі абярэгамі і дапамагалі чалавеку ў жыцці. Часта, калі чытаеш творы беларускіх пісьменнікаў і паэтаў адчуваеш прыемныя хвіліны. Беларускія пісьменнікі шырока выкарыстоўваюць вобразы раслін у сваіх творах.

Тэма прыроды і раслін шырока адлюстравана ў беларускай літаратуры. Пісьменнікі і паэты праз вобразы раслін перадаюць пачуцці герояў, ствараюць мастацкія вобразы, падкрэсліваюць прыгажосць роднага краю. Яны вучаць нас бачыць прыгажосць роднай прыроды, разумець яе і берагчы. Напрыклад, у паэме «Бандароўна» Якуб Колас выкарыстоўвае раслінныя вобразы для апісання знешнасці: «Як маліны, яе губкі, а твар, як лілея». Такія параўнанні надаюць мове выразнасць і эмацыянальнасць. Прырода займае важнае месца і ў творчасці Івана Пташнікава, а Данута Бічэль звяртаецца да вобразаў раслін, у тым ліку верасу, каб перадаць настрой і ўнутраны свет чалавека.

Расліны суправаджаюць чалавека на працягу ўсяго жыцця. У сучаснай культуры Беларусі расліны адлюстроўваюцца не толькі ў літаратуры, але і ў філатэліі. Паштовыя маркі Рэспублікі Беларусь адлюстроўваюць разнастайнасць расліннага свету краіны. На марках можна ўбачыць васілёк, чабор, рамонак, верас, дуб, бярозу. Выдаюцца серыі марак «Флора Беларусі» і «Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь». Гэтыя маркі маюць мастацкае і адукацыйнае значэнне. Яны дапамагаюць вывучаць прыроду і фарміруюць любоў да роднага краю. Філатэлія з'яўляецца важнай часткай нацыянальнай культуры Беларусі. Варта адзначыць, што філатэлія дазваляе разглядаць расліны як элемент нацыянальнай ідэнтычнасці. Праз невялікія па памеры выявы на марках перадаецца павага да прыроды, яе прыгажосці і значэння ў жыцці народа. Паштовыя маркі становяцца своеасаблівым сродкам захавання і распаўсюджвання ведаў пра раслінны свет Беларусі. Для больш нагляднага ўяўлення аб разнастайнасці і мастацкім адлюстраванні раслін у філатэліі ніжэй прыведзены прыклады паштовых марак Рэспублікі Беларусь з выявамі лекавых і дзікарослых раслін на малюнку 1.

Малюнак 1 – Паштовыя маркі Рэспублікі Беларусь 2025 года

Такім чынам, расліны займаюць важнае месца ў жыцці чалавека і нацыянальнай культуры Беларусі. Яны адлюстроўваюць гісторыю, традыцыі і светапогляд народа. Важна захоўваць і берагчы прыроднае багацце, каб перадаць яго будучым пакаленням.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Да глыбінь тэксту: вучэб.-метад. Дапам./А.І. Даніш, Ст. Рачэўскі.- Брэст: БрДУ імя Пушкіна, 2021.- 113 с. – Рэжым доступу: <https://boiro.by/files/00110/obj/110/4933/doc/ПРЫЦЯЖЭННЕ%20ТЭКСТУ.pdf> – Дата доступу: 07.02.2026.
2. Слова аб роднай прыродзе: Пісьменнікі і паэты/ Склад. С.М. Грабчыкаў.- 3-е выд., перапрац.- Мн.: Нар. Асвета, 1989.-272 с.: іл. – Рэжым доступу: <https://knihi-online.com/slova-ab-rodnoj-prirodzie-hrabcykau-3-je-vyd.html> – Дата доступу: 07.02.2026.
3. Шмярко Я.П., Мазан І.П.. Лекавыя расліны ў комплексным лячэнні.- Мн.: Навука і тэхніка, 1989.- 399 с. – Рэжым доступу: <https://catalog.belstu.by/catalog/books/d/IDX245a/view/447473> – Дата доступу: 07.02.2026.
4. Беларуская народная творчасць. Замовы. – Мн., 1992. – С. 142. – Рэжым доступу: <https://ethnoby.org/bnt> – Дата доступу: 07.02.2026.
5. Шамякіна Т.І. Беларуская класічная традыцыя і міфалогія. / Т. І. Шамякіна. - Мінск, 2001– Рэжым доступу: https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=zOsJ3oQAAAAJ&citation_for_view=zOsJ3oQAAAAJ:hqQjcs7Dif8C – Дата доступу: 07.02.2026.